

Het Groninger Boekverkoopers College viert 175 jarig bestaan

De doorsnee-boekhandel heeft zich in de loop der tijd ontwikkeld van kruidenier tot supermarkt. En de boekverkoper is mee veranderd: was hij vroeger zetter, drukker, uitgever en verkoper tegelijk, tegenwoordig hoeft hij vaak niet meer te doen dan codes intikken op een supersonische kassa en de pallet met het nieuwste boek van Harry Mulisch op de juiste plaats te zetten. Alle binnenkomende boeken lezen kan al lang niet meer. De teloorgang van de specialist. Naar aanleiding van het 175-jarig bestaan van het Groninger Boekverkoopers College sprak Gerlof Leistra met de heer A.L. Scholtens, ongetwijfeld de nestor onder de Groninger boekverkopers. Van 1926 tot 1971 heeft hij in het boekenvak gezeten en hij heeft alle veranderingen meegemaakt. Er werden jaarlijks steeds meer boeken uitgegeven en het publiek werd breder. Maar het werd er niet overzichtelijker op. "Het boekenbedrijf is een industrie geworden", zegt hij met spijt in zijn stem. En over het jubilerende College: "Voor de oorlog was het vaak een kruiwagen met springende kikkers."

● Boekhandel Scholtens aan de Grote Markt in Groningen, voor de verbouwing in 1928. In dat jaar werden de twee middelste panden verbouwd tot één grote winkel. De kantoorruimte en de woningen boven de winkel vormden op dat moment een van de eerste 'flats' in de stad.

Hij formuleert zorgvuldig en zou eigenlijk liever niet in de belangstelling staan. Later op de middag krijgt A.L. Scholtens (80) steeds vaker een haast jongensachtige grijns op zijn gezicht en begint hij het nog leuk te vinden ook. "Tot aan de oorlog was het een prachtige tijd, dat moet je er in zetten." Het lag voor de hand dat hij in het boekenvak terecht zou komen. Zijn familie had immers al sinds 1850 een boekhandel aan de Grote Markt in Groningen. De naam van de boekhandel luidt nog steeds *Scholtens en zonen* maar sinds 1971 is het geen familiebezit meer. De zaak werd in dat jaar verkocht aan Elseviers, die het weer doorverkocht aan Bruna, de huidige eigenaar.

Zijn opleiding kreeg Scholtens in de praktijk. In 1926 — hij was toen twintig jaar — ging hij in Groningen aan de slag. Daarvoor had hij echter al twee jaar als vrijwilliger gewerkt in Utrecht en Den Haag: "Daar kreeg je niets voor. Je was al blij dat je het vak mocht leren. Het was de bedoeling dat ik ook nog voor een soort vervolgoopleiding naar Duitsland zou gaan. Dat was in die tijd het centrum van het Europese boekwezen. Maar door ziekte van

'Boekenbedrijf is industrie geworden'

mijn vader ben ik toch eerder in het bedrijf gekomen. Toen ik bij Scholtens begon was de eigen drukkerij al afgestoten en werd er ook niet meer uitgegeven. Mijn vader heeft zelf nog wel boeken uitgegeven, bijvoorbeeld de werken van de Groninger theoloog Hofstede de Groot. De boekhandel was in die jaren nog heel overzichtelijk. Er kwamen per jaar veel minder nieuwe boeken uit als nu het geval is. De wetenschappelijke wereld was nog vrijwel uitsluitend op Duitsland gericht. Tot aan de oorlog was het echt een prachtige tijd. Je kon de opkomst van een schrijver nog helemaal volgen. De eerste echte bestseller was *De jeugd* van Francesco Campana,

ook de boeken van Margot Schar-ten-Antink deden het goed en natuurlijk Ina Boudier-Bakker, *Klop op de deur*. In de twintiger jaren was de Duitse literatuur erg in trek, de gebroeders Mann en iets later die hele emigrantliteratuur. Ook was er enorme belangstelling voor de Russische literatuur. Dat was de tijd van het neo-realisme met schrijvers als Ehrenburg en Sjolochow en ook Dostojewski werd veel gelezen. Ik las zelf ook erg veel. Niet alleen literatuur maar ook wetenschappelijke werken. Mijn vrouw mopperde wel eens dat ik altijd met de neus in de boeken zat. Maar het was een prachtige tijd, je kon het nog overzien. Een boekhandelaar ging in die tijd nog

helemaal op in zijn vak. Het was een zeer intensief bestaan. Overdag hard werken en 's avonds lezen. De winkels waren open van negen uur 's morgens tot tien uur 's avonds. Je maakte weken van zeventig uur. Ook van het personeel werd verwacht dat ze veel lasen. Als het nodig was kon bij ons zelfs de boekhoudster zo meehel- pen. Boekhandelaren hadden een enorme verantwoordelijkheid, aan hun oordeel werd veel waarde gehecht. Kranten deden nog nauwelijks aan recensies. Tijdschriften waren wel veel belangrijker. Je had *De Gids*, *De Nieuwe Gids*, *Forum* natuurlijk en later *De Stem*. Die werden echt goed gelezen. De meeste invloed hadden echter de radiorubrieken van Dr.

werd aan het eind van de oorlog vermoord wegens het verkopen van anti-Duitse literatuur. De uitgeverijen konden niets meer en de invloed van de Cultuurkamer werd steeds sterker. In de hongerwinter van '44-'45 was er geen boek meer te krijgen. Na de oorlog krabbelden we weer langzaam overeind. Naarmate er meer papier beschikbaar was, werden er ook weer meer boeken uitgegeven. De schrijvers hadden in de oorlogsjaren natuurlijk ook niet stilgezeten en er kwam een enorme stroom van Amerikaanse en Engelse literatuur op gang. Vanaf de jaren zestig was de produktie zo groot dat je het niet meer kon bijbenen, het werd steeds onoverzichtelijker. Daar valt toch niet tegen op te lezen! Het laatste wat ik van de nieuwe literatuur gelezen heb is *De aanslag* van Harry Mulisch, een voortreffelijk boek. Maar bijvoorbeeld Hermans is toch ook niet meer wat hij geweest is, met al die dunne boekjes? Het boekenbedrijf is een industrie geworden. Het is een instrument in de hand van de uitgevers. Een goede uitgever hoedde zich er in mijn tijd wel voor om met prul op de markt te komen. Ze kwamen ook persoonlijk langs om hun uitgaven aan te prijzen. Iemand als

Een week lang feest

Het Groninger Boekverkoopers College is in zijn soort het oudste van Nederland. Het werd in 1810 door 23 boekverkopers uit stad en ommelanden opgericht "om de belangen van den boekhandel in het algemeen en die der leden in het bijzonder te bevorderen en onderling vriendschappelijk verkeer aan te kweeken." Daarvoor was er vanaf 1724 al een soort sociëteit geweest, de Boekverkoopers Smoor, waar de heren na het werk menig pijpje 'smoorden'. Overigens was een boekverkoper in die tijd nog zetter, drukker, uitgever en verkoper tegelijk. Pas later ontstonden de verschillende specialiteiten.

Roofdrukken

Vanaf het begin was het Boekverkoopers College echter veel meer dan een gezelligheidsclubje. Zo werden harde afspraken gemaakt om roofdrukken te voorkomen en kochten de leden op

belangenbehartiging. Zo zijn er afspraken gemaakt over de winkelsluiting op maandagochtend en wordt twee maal per jaar een boekenbeurs georganiseerd, waarop landelijke uitgevers hun nieuwste boeken presenteren. Af en toe geeft het College zelf een boek uit of wordt door een afname-garantie een uitgave mogelijk gemaakt.

Feestprogramma

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan organiseert het College de komende weken allerlei activiteiten. Zo wordt van 30 oktober tot en met 9 november een Groninger boekenweek gehouden. Wie tijdens deze week voor tenminste f 19,50 aan boeken koopt, krijgt een gratis boekje met verhalen van Gerrit Krol, Henny Thijssing-Boer en Henry Hes. In dat boekje is verder onder meer een kroniek van oud-boekverkoper H. Berghuis opgenomen over het College. Zaterdag 2 november wordt in

kwezen. Maar door ziekte van jeugd van Francesco Campana, boekhandelaar ging in die tijd nog

● Links op de foto uit 1901 boekhandel Noording, gelegen aan de noordzijde van de Vismarkt. Op de plaats van de twee linker panden staat tegenwoordig de centrale vestiging van de Openbare Bibliotheek. In het rechterpand zit nu een textielwinkel. Noording is later nog verhuisd naar de Oosterstraat maar is vorig jaar opgeheven.

De Duitse markt hadden echter de radiatorbrieven van Dr. P.H. Ritter. Als hij een boek had aangeprezen, merkte je dat meteen in de bestellingen.

Tot aan de oorlog hebben we naast de boekhandel ook nog een kunsthandel gehad. We verkochten vooral werk van schilders van de Haagse School. Jozef Israëls en de gebroeders Mesdag kwamen uit Groningen. Mijn oudoom onderhield persoonlijke relaties met al die schilders en hield hun werk in depot. Ik had echter te weinig verstand van kunst en ben er na de oorlog mee gestopt.

Het publiek was voor de oorlog natuurlijk heel anders. Literatuur werd vooral gelezen en gevolgd door het 'betere' publiek. Veel boekhandels hadden zelf een leesbibliotheek waar je heel goedkoop boeken kon lenen. Daar hebben wij overigens nooit aan meegedaan."

De introductie van het pocketboek betekende voor de boekhandel een enorme doorbraak. Er werden immers heel andere publicatiegroepen aangeboord. In 1935 kwamen de eerste Engelse Penguins hier op de markt en ook de Duitse Reclam-boekjes waren spotgoedkoop, die had je al voor een paar dubbeltjes. Vooral studenten verslonden ze.

"Voor de oorlog werden alle boeken gekaft in vetvrij papier om ze tegen het stof te beschermen. De boeken stonden ook achter glazen deurtjes. De klanten kwamen dan naar je toe met de vraag: 'Ik wil graag een goede roman lezen, wat kunt u mij aanbevelen?' Je moest dus wel alles gelezen hebben.

In de oorlogsjaren mocht je als boekhandelaar geen Joodse en Engelse boeken verkopen. Het ging van kwaad tot erger. Je moest ontzettend op je tellen passen, want onder je klanten konden natuurlijk altijd NSB-ers zitten. Mijn collega Godert Walter

ook persoonlijk kregen om hun uitgaven aan te prijzen. Iemand als Emmanuel Querido had het gevoel voor literatuur in zijn vingers.

In mijn begintijd kwam het zelden voor dat klanten contant betaalden. Het werd allemaal opgeschreven en eens per jaar werd dan de rekening opgemaakt. Tot grote ontsteltenis van de vaste klanten hebben we dat later teruggebracht tot eens per maand en na 1971 mocht er niet meer op rekening worden gekocht. Vooral studenten verzuimden nogal eens te betalen, maar uiteindelijk kwam het altijd weer goed.

Een boekhandelaar moet in mijn ogen de wereld zien door het boek. Het boek moet een verlengstuk zijn van zijn eigen denken. Je kunt een boekverkoper vergelijken met een atol. Ieder jaar komt er een laagje koraal bij. Pas als er zoveel lagen zijn ontstaan dat de atol boven water uitkomt, pas dan ben je een goede boekverkoper. Je moet zorgen dat je kennis steeds groter wordt. Een boekverkoper moet iemand zijn met een ijzeren geheugen en een sterk lichaam. Maar ik kan het niet vaak genoeg zeggen, voor de oorlog was het een prachtige tijd."

Ongemerkt hebben we nauwelijks over het Boekverkoopers College gepraat. Scholtens is wel altijd lid geweest maar heeft nooit in het bestuur gezeten. Vandaar dat hij er niet veel over wil vertellen, dat kunnen anderen beter doen: "Maar het College betekende voor de oorlog nog niet zoveel. De persoonlijke belangen voerden de boventoon. Een vriend van mij vergeleek het eens met een kruiwagen met springende kikkers. Er waren nogal eens controverses. Na de oorlog kwam er meer samenwerking, maar iedereen heeft natuurlijk zijn eigen winkel."

● GERLOF LEISTRA

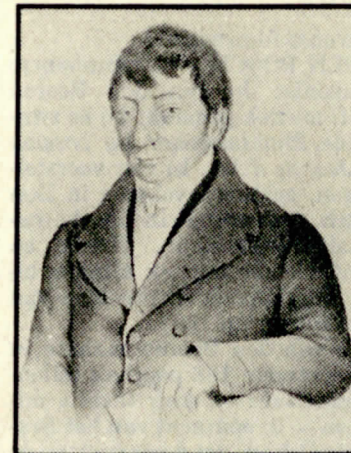
kochten de leden op vergaderingen elkaars boeken. Van iedere transactie ging 5% naar de gemeenschappelijke kas en wie te laat kwam moest een dubbeltje betalen. Als je helemaal niet kwam werd de boete verhoogd tot dertig cent.

Omdat er in die tijd nog geen uitkeringen bestonden, werden uit die kas allerlei sociale voorzieningen betaald. In 1826 werd een eigen ziekenfonds gesticht en ook ontstond al snel een pensioenfonds "waaruit eerlang de ouden van dagen kunnen worden gesteund." Nog steeds krijgen bejaarde boekhandelaren maandelijks vijftig gulden op hun giro overgemaakt.

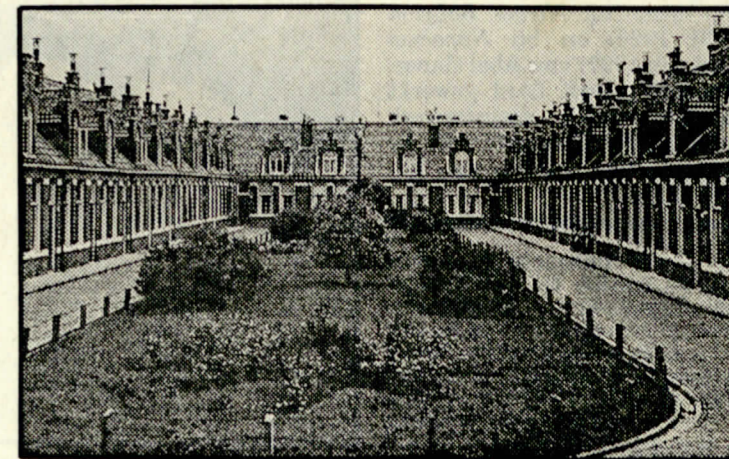
Aan het eind van de vorige eeuw zat er zoveel geld in kas, dat het fondsbestuur besloot het kapitaal te beleggen in woningen voor de gezellen. Zo ontstond in 1903 het Typografengasthuis aan de Petrus Campersingel.

Nog steeds houdt het College zich bezig met gemeenschappelijke

net College. Zaterdag 2 november wordt in de Martinikerk een Groninger boekendag gehouden. Er staat onder meer een boekenveiling met schrijver en oud-Groninger Max Dendermonde in de rol van veilingmeester op het programma. Ook zullen allerlei Groninger culturele organisaties aanwezig zijn met standjes.

● Jan Oomkens, één van de oprichters van het Groninger Boekverkoopers College.

● Binnenplein van het Typografen-gasthuis aan de Petrus Campersingel in Groningen.